

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ-ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ
КАТЕДРА „ОБЩЕСТВЕНОЗДРАВНИ НАУКИ“

Лекция №1

ВЪВЕДЕНИЕ В ЕТИКАТА

Проф. д-р Силвия Янкуловска, дмн

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

1. *Етика - наука за морала*

2. *Морал - съвкупност от нравствени ценности и норми, определящи поведението на човека и взаимоотношенията между хората.*

- Възпитаваща и регулираща функция

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ (2)

Етиката е хетерогенна (разнородна) философска наука, която търси отговор на въпроса “Кое е добро?” по отношение на човешките действия.

РАЗВИТИЕ НА ВЪЗГЛЕДИТЕ ЗА СЪЩНОСТТА НА ЕТИКАТА В МЕДИЦИНАТА

- **МЕДИЦИНСКА ЕТИКА** (до 60-те години на XX век) - *обяснителни норми и стандарти на професионално поведение = **ДЕОНТОЛОГИЯ*** - наука за дълга (deon – дълг; logos – наука)

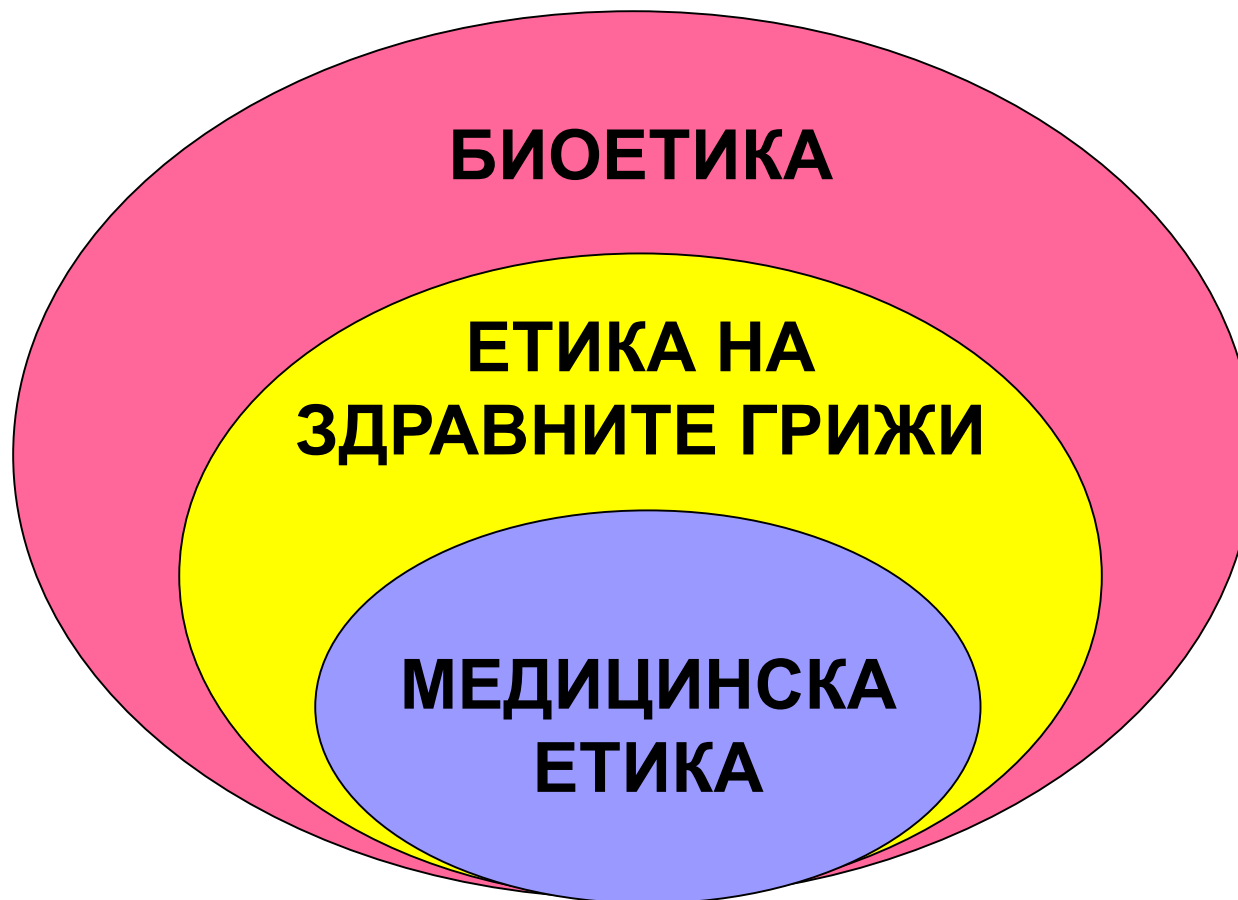

- **ЕТИКА НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ** -

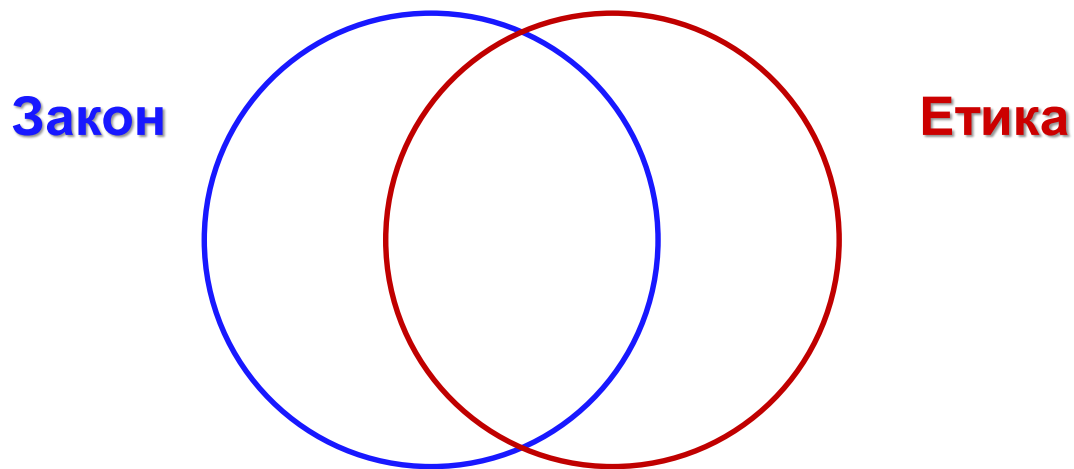
моралните проблеми в здравната система като цяло

- **БИОЕТИКА** - моралните проблеми на живота изобщо

- взаимоотношения „лекар-пациент”
- морални проблеми в здравната система
- проблеми на обществената политика, породени от биомедицинския напредък и постиженията в областта на научните изследвания

Разлика между етика и закон

Законодателната система представлява систематизиране на моралните убеждения на обществото \Rightarrow законите се формират от етиката \Rightarrow законът и етиката се покриват, но има и някои различия, в резултат на които всяко едно от тях само по себе си е недостатъчно за обществото.

Разлика между етика и закон

- 1. Законът и етиката имат различни социални функции** – различен начин на мотивиране за спазването им.
 - Етиката изисква вътрешна мотивация – хората трябва да искат да действат морално и да са свободни да го направят;
 - Законът не изисква вътрешно съгласие, а се базира на външна принуда и се свързва със заплата от санкции.

Разлика между етика и закон

2. Законът и етиката имат различни методи

- Законовият метод е основан на гарантиране на сигурност и предоставяне на конкретни отговори. В законодателната система спорещите страни не се опитват да се убедят взаимно в правотата си и няма доверие между тях, стремежът е да убедят съдията в аргументите си.
- Етиката трябва да се справя с несигурността. Страните излагат гледни точки и се опитват да убедят опонентите си или поне да бъдат разбрани от тях. Доверието е необходимо.

Разлика между етика и закон

3. Законът и етиката имат различно съдържание

- С времето някои закони се преценяват като неетични поради промяна на обществените ценности.
- Етиката понякога се развива по-бързо от законодателството (*пример с евтаназията*).
- Законите понякога са резултат на политически компромис, необходим за запазване на социалния мир, независимо, че може да няма морален консенсус по тях (*пример с тютюнопушенето*).

Методи на (медицинската) етика

/инструменти за морално разсъждаване/

1. Аргумент (довод) = набор от основания в подкрепа на дадено заключение

- *Позоваване на авторитетен източник*
- *Позоваване на консенсус /мнение на мнозинството/*
- *Позоваване на интуиция /вътрешен морален опит/*
- *Диалектически метод (метод на Сократ)*
- *Аргумент на действие против естествения ред на нещата в природата*
- *Аргумент на наклонената плоскост /хлъзгав терен/*

Методи на (медицинската) етика /инструменти за морално разсъждаване/

2. Анализ на понятията

- *Определяне на термините*
- *Разграничаване между сходни термини*
- *Определяне на сходни черти*

3. Сравняване на случаи

4. Разсъждаване чрез приложение на принципи

Разлика между обичайно вземане на решения и етично вземане на решения

- Различен акцент върху собствените ценности и общоприетите практики;
- За *етично решение* говорим тогава, когато общоприетите практики вече са недостатъчни и сме изправени пред отговорността да претеглим ценностите и да вземем решение за ситуация, в която не сме се оказвали до момента.

Етична дилема

- Ситуация, свързана с конфликт на интереси, принципи, правила, при която се колебаем как да постъпим и разполагаме с поне два варианта на поведение.

- Не могат да бъдат избрани и двата варианта едновременно.
- И при двата варианта на поведение се нанася известна вреда, застрашено е благополучието и интересите на въвлечените лица или не са спазени дадени правила, принципи, ценности.

- Засегнати са немедицински съображения, които обаче ще имат значение за хода на лечението.

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

Какво представлява етичната теория?

- *Подход за доказване правотата на определено етично решение.*
- *Средство за организиране на комплексната информация, конкуриращите се ценности и интереси.*

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

Класически теории

- Хедонизъм
- Стоицизъм

Съвременни теории

Източни теории

Западни теории

- Деонтология
- Утилитаризъм
- Казуистика
- Принципализъм**

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

ПРИНЦИПАЛИЗЪМ

1979 г. – “Принципи на биоетиката”

Tom Beauchamp & James Childress

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕТИКАТА

- Не дават конкретни указания за действие;
- Характеризират абстрактните рамки на етичните норми на поведение и очертават морално допустимия обseg на поведение, т.е. Принципите се нуждаят от интерпретация.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕТИКАТА

- *Уважение към автономността*
- *Благодеяние*
- *Ненанасяне на вреда*
- *Справедливост*

УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

Понятие за автономност:

- **аутос** – сам; **номос** – управление
- Автономен/компетентен пациент
- Неавтономен/некомпетентен пациент
- **Вътрешно ограничаване:** умствени способности, възраст, заболяване, количествени промени в съзнанието и др.
- **Външно ограничаване:** болнична обстановка, количество предоставена информация, финансови средства и др.

УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

Съдържание на принципа:

Гледай на другите (пациентите) като на способни да вземат решения сами за себе си.

УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

Примери за приложение на принципа или Правила, произтичащи от принципа:

- Информирай пациента и го включи във вземането на решение (информирано съгласие)
- Запази в тайна информацията за пациента (конфиденциалност)
- Съобщи истината (при терминално болни)

БЛАГОДЕЯНИЕ

Да вършиш добро за пациента.

Видове добро:

- Медицински добро
- Религиозно добро
- Социално добро
- Обществено добро

НЕНАНАСЯНЕ НА ВРЕДА

Да не вредиш на пациента.

Видове вреда:

- Физическа вреда
- Психическа вреда
- Социална вреда
- Обществена вреда

СПРАВЕДЛИВОСТ

Да не се дискриминира пациента по немедицински характеристики като:

- Пол
- Възраст
- Раса
- Етнос
- Религия
- Социален статус и др.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА МЕДИЦИНСКАТА ЕТИКА

АНТИЧНОСТ

- Хипократ – “Клетва”
- Коска школа - „натуралистичен критерий” за различаване на доброто от лошото – добро е естественото състояние на нещата в природата
- **Благодеяние** и **ненанасяне на вреда** като единен принцип – лекарят възстановява естествения ред чрез готова схема от предписания ⇒ заболяването е вредно ⇒ лечението е ненанасяне на вреда
- Патерналистичен дух

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

СРЕДНОВЕКОВИЕ

- Популярност на “Клетвата”
- Задължение за подкрепа на болния в болест и смърт

РЕНЕСАНС

- Експериментиране в интерес на обществото (включително върху затворници)
- Положително отношение към евтаназията

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

КРАЯ НА XVIII НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК

- 1803г. Томас Пърсивал – “Кодекс по медицинска етика”
- 1804г. Монtpелие – клетва при дипломирането
- Флоранс Найтингел
- Забрана на евтаназията

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

XX ВЕК

- Неохипократизъм
- 1900 г. – Париж – Първи конгрес по мед. етика; включване на предмета в обучението в мед. институти и колежи
- 1947 г. – Световна медицинска асоциация (СМА); Нюрнбергски Кодекс
- 1948 г. - Женевска декларация
- 1964 г. - Хелзинска декларация
- 70-те години:
 - възникване на биоетиката
 - автономност на пациента**

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

БЪЛГАРИЯ

- ❑ 1901г. - Български Лекарски Съюз
- ❑ 1904г. - Първи етични норми на лекарите
- ❑ 1918г. - Медицински Факултет на СУ – задължителна деонтология
- ❑ 1945 – 1989г. – изключена от програмата
 - Етика към “Организация на здравеопазването”
 - Деонтология към съдебната медицина
- ❑ 1973 г. – Морален кодекс на българските лекари
- ❑ 1988 г. - “Биоетика” проф. Проданов
- ❑ 1991 г. – самостоятелна медицинска етика
- ❑ 2000 г. – Кодекс на професионалната етика
- ❑ 2005 г. - Кодекс на БАПЗГ